

Artikel

Religieuze symbolen en de positie van de islamitische eredienst in België

Tarik Fraihi

De laatste jaren was de hoofddoek als religieus symbool een belangrijk politiek discussiepunt. Het Franse verbod op het dragen van hoofddoeken in openbare scholen inspireerde politici in andere landen om gelijksoortige maatregelen te nemen¹. In België was het de vice-premier en minister van Binnenlandse Zaken Patrick Dewael (VLD) die het 'hoofddoekendebat' verschillende keren trachtte te lanceren. In verschillende interventies in de media maakte hij duidelijk dat volgens hem een hoofddoek dragen in bepaalde omstandigheden in strijd is met een aantal uitgangspunten van de moderne Belgische staat. Als prominent lid van de uitvoerende macht mengde hij zich dus in zaken die behoren tot de verantwoordelijkheid van de islamitische eredienst. Hij bemoeide zich als vertegenwoordiger van de Belgische staat indirect met de interpretatie van een geloof. Maar voor we de inmenging van Dewael goed- of afkeuren, is het interessant om te kijken hoe de staat zich verhoudt tot religieuze symbolen van het christendom, de grootste religie in België.

32

Religieuze Symbolen

Gemakkelijkheidshalve kan de aanwezigheid van christelijk religieuze symbolen in de publieke ruimte opgedeeld worden in drie verschillende groepen: religieuze symbolen op het persoonlijke domein van kledingstukken en accessoires, religieuze symbolen op het publieke domein van gebouwen en monumenten en religieuze symbolen bij de uitvoering van rituelen zoals ceremonieën en eerbetuigingen, maar ook geluiden en feesten².

Op bepaalde plaatsen kunnen we ons aan christelijke symbolen storen, ze niet eens opmerken of zelfs missen als ze er niet zijn. Denken we maar aan het kerstfeest. Sommigen storen zich aan de

vele christelijke symbolen in de kerstperiode, anderen merken ze niet eens op of ervaren ze niet als christelijk, en noch anderen zouden de vele symbolen tijdens de kerstdagen missen als ze er niet zouden zijn. Opmerkelijk is de tendens dat steeds meer christelijke symbolen worden geseculariseerd of gedeconfessionariseerd. Zo is kerstdag voor veel Vlamingen niet langer een religieus moment waarin de geboorte van Christus wordt herdacht. Kerst is voor vele Vlamingen een gelegenheid om met familie of vrienden gezellig samen te zijn. Het kerstfeest verliest steeds meer zijn religieuze waarde. Kerst als christelijk symbool wordt een cultureel symbool. Oude religieuze symbolen, zoals een kruis bij hardrockfans of het luiden van de

beiaard, worden niet noodzakelijk geassocieerd met het christelijke geloof. Eveneens opvallend is het samengaan van de deconfessionalisering van christelijke symbolen met de commercialisering ervan.

De tendens om christelijke symbolen te deconfessionaliseren heeft in de loop der jaren een invloed gehad op de verhouding tussen kerk en staat. De scheiding tussen kerk en staat die nooit absoluut was en is, krijgt een andere invulling. Rond bepaalde symbolen zoals het Te Deum of de aanwezigheid van kruisbeelden in gerechtszalen, wordt de afstand tussen kerk en staat groter. Het Te Deum verloor onder Verhofstadt I haar semi-officieel karakter en toenmalig minister van Justitie Verwilghen liet via een omzendbrief alle kruisbeelden uit gerechtsgebouwen verwijderen. Aan de andere kant zien we dat de afstand tussen kerk en staat kleiner wordt. Wat vroeger in een aantal gemeenten en steden met voornamelijk socialistische of liberale burgervaders niet kon, gebeurt nu wel: lokale overheden die een actieve rol spelen bij het plaatsen van een kerststal, het organiseren van een kerstmarkt (boordevol religieuze symbolen) of een beiaardfestival.

Uit de manier waarop de verschillende overheden omgaan met christelijke symbolen, kunnen we afleiden dat de Belgische staat geen onverschillige houding aanneemt ten aanzien van de kerk en haar symbolen. De regelingen rond de materiële ondersteuning van de kerk waaronder de bezoldiging van de bedienaren van de kerk, het ter beschikking stellen door de gemeente van een pastorie, een woonst of woonstvergoeding aan de pastoors, de hulp bij de begroting van de kerkfabrieken en de fiscale vrijstel-

lingen, bevestigen dat de positie van de Belgische staat ten opzichte van de katholieke kerk geen totale onverschilligheid inhoudt. Omgekeerd kunnen we vaststellen dat ook de katholieke kerk niet onverschillig staat tegenover de staat. De indirecte invloed van de katholieke kerk en het katholieke denken was lange tijd heel groot. Pas de laatste jaren is de macht van de kerk sterk geminderd. Bijgevolg kunnen we in België niet spreken van een absolute scheiding tussen kerk en staat.

Islamitische symbolen

Als we kijken naar de islamitische symbolen in de publieke ruimte dan is er geen sprake van een gelijkwaardigheid tussen de erkende erediensten. Bij religieuze symbolen op het persoonlijke domein van kledingstukken en accessoires zien we enerzijds een systematische aanklacht tegen de islamitische hoofddoek en anderzijds een totaal stilzwijgen over het dragen van een pruik bij orthodoxe joodse vrouwen of het nonnenkapje bij katholieken. Alsof een pruik of kap geen uiting kan zijn van de ondergeschikte positie van de vrouw in respectievelijk het jodendom en het christendom. Kijken we naar de religieuze symbolen op het publieke domein van gebouwen en monumenten dan is de ongelijkwaardige positie van de islam heel opvallend. Sinds de erkenning van de islamitische eredienst in 1974 zat de erkennings- en financieringsprocedure van moskeeën muurvast tot mei 2004, het moment dat het Vlaams parlement het decreet over de materiële organisatie en werking van de erkende erediensten goedkeurde. Het decreet, dat in werking treedt op 1 maart 2005, pakt een aantal ongelijkheden aan, maar de gelijke behandeling van

alle erediensten is verre van gerealiseerd. Vooral als het over de islam gaat blijkt het wettelijk kader waarbinnen de erkende erediensten worden uitgewerkt niet neutraal en gaat het, zonder discriminatoire bedoelingen, uit van de rooms-katholieke kerk als model³. Voor de organisatie van de islamitische eredienst 'gelden regelingen die parallel lopen met de organisatie en de werking van rooms-katholieke kerkfabrieken, op voorwaarde dat de islamitische eredienst niet gemeentelijk maar provinciaal georganiseerd is'⁴. De ongelijkheid tussen de erediensten is ook merkbaar bij religieuze symbolen als het gaat over ceremonieën, eerbetuigingen, feesten en geluiden. Geen enkele islamitische feestdag is erkend als officiële feestdag. En in het huidige maatschappelijk klimaat, waar de bouw van een moskee zoals in Vilvoorde al problemen geeft, ligt het aanvaarden van een gebedsoproep van een muezzin veel moeilijker dan kerkklokken. De ongelijkwaardige verschillen spelen eveneens in het nadeel van andere erediensten dan de islam. Kijken we maar naar de afwezigheid van officiële Israëlitische en orthodoxe feestdagen.

Uit de ongelijke manier waarop er met religieuze symbolen wordt omgegaan, kunnen we afleiden dat de erkende erediensten ook op andere terreinen ongelijk worden ondersteund door de overheid. Zo kunnen we ons onder meer afvragen waarom de ene eredienst financieel wordt bijgestaan door gemeentebesturen en de andere door provinciebesturen? Waarom de begrotingstekorten bij de ene eredienst wel wordt gedicht en bij de andere niet? Waarom er aan de ene eredienst niet dezelfde procedure wordt opgelegd als aan de andere, zoals het organiseren van een verkiezing onder de gelovigen voor

de samenstelling van de bestuursleden? Waarom de besturen van de erkende vrijzinnigheid een privaatrechtelijk statuut (vzw) en die van de erkende confessionele erediensten een publiek statuut krijgen?⁵ Heel wat van die verschillen zijn historisch gegroeid en ondertussen voor een deel achterhaald door een aantal maatschappelijke evoluties, zoals de daling van het aantal roepingen bij de katholieke kerk en de erkenning van de islamitische (1974) en orthodoxe (1985) eredienst, en de georganiseerde vrijzinnigheid (1993).

Conclusie

Een democratische rechtstaat moet in principe alle erkende erediensten op een gelijkwaardige manier behandelen. Het decreet over de materiële organisatie en werking van de erkende erediensten van mei 2004 is een eerste stap in de goede richting. Op termijn zal het kader van dat decreet echter niet volstaan om de werking van de erediensten op een gelijkwaardige manier te organiseren. Omdat in het decreet de organisatie van de katholieke eredienst als norm wordt genomen voor de organisatie van de andere erediensten. De rechtspositie van de besturen van de erediensten is voor een groot deel gebaseerd op de oude regeling betreffende de kerkfabrieken. Hoelang andere erediensten zich hierbij zullen neerleggen, blijft de vraag⁶.

Als we kijken naar de ongelijkwaardige positie van de islamitische eredienst, dan treft niet alleen de overheid schuld. De moslims dragen zelf een grote verantwoordelijkheid voor de trage realisatie van een daadwerkelijke erkenning van de islam. Het volstaat te verwijzen naar de kwakkelende werking van de Moslimexecutieve, het officiële

overlegorgaan van de moslims in België. Wegens interne tegenstellingen waren zij niet in staat te functioneren, met als gevolg dat er voor de islamitische gemeenschap 6 jaar na de verkiezing van de eerste executieve zo goed als geen enkele regeling is getroffen voor de

organisatie van hun eredienst. We kunnen dus concluderen dat niet enkel de overheid, maar ook de islamitische gemeenschap zelf verantwoordelijk is voor ongelijkwaardige positie van de islamitische eredienst in België. Tijd om daar verandering in te brengen.

[Noten]

- 1 Het Franse verbod aan leerlingen in openbare scholen geldt voor alle kentekenen en kleding die op een ostentatieve manier uitdrukking geven aan hun religieuze overtuigen. Zie hiervoor de aanbevelingen van de Commission de Réflexion sur l'Application du Principe de Laïcité dans la République, Rapport au président de la République, Remis le 11 décembre 2003, p.68 online : <http://lesrapports.ladocumentationfrancaise.fr/BRP/034000725/0000.pdf> geraadpleegd op 5 januari 2005
- 2 Indeling gebaseerd op Rik Torfs, *Religieuze symbolen in het maatschappelijke leven*, Nieuw Juridisch Weekblad, nummer 79 – 8 september 2004
- 3 Hoge Raad voor Binnenlands Bestuur, *Het voorontwerp van decreet op de organisatie en de werking van de erkende erediensten*, Advies 6 – 22 september 2003
- 4 Memorie van toelichting bij het ontwerp van decreet betreffende de materiële organisatie en werking van de erkende erediensten, Stuk 2100 (2003-2004) – nr.1 – 9 februari 2004 p.20-21
- 5 Hoge Raad voor Binnenlands Bestuur, *Het voorontwerp van decreet op de organisatie en de werking van de erkende erediensten*, Advies 6 – 22 september 2003
- 6 Ibidem, p.120

[Bio]

Tarik Fraihi is stafmedewerker van de SP:a studiedienst en lector aan de EHSAL-campus Sociale Hogeschool te Brussel en auteur van *De smaak van ongelijkheid*. (Meulenhoff/Manteau, 2004).